

ГОМУМИ УРТА БЕЛЕМ БИРҮ ОЕШМАЛАРЫНДА
ТАТАР ТЕЛЕН ТУГАН ТЕЛ БУЛАРАК ӨЙРӘНҮЧЕ УКУЧЫЛАР ӨЧЕН
ТАТАР ӘДӘБИЯТЫ ДӘРЕСЛӘРЕН
КАЛЕНДАРЬ-ТЕМАТИК ПЛАНЛАШТЫРУ
(яки татар әдәбиятын укытуның кыскартылган варианты)

9 нчы сыйныф
Аңлатма язуы

Татар әдәбияты дәресләренең төп бурычлары:

- татар әдәбияты тарихының төп фактларына нигезләнеп, әдәби әсәрне уку һәм анализлау күнекмәләре формалаштыру;
- матур әдәбият әсәрләрен мөстәкыйль уку ихтыяжы булдыру;
- укучыларның телдән һәм язма сөйләмнәрен үстерү;
- татар халкына, аның әдәбияты һәм мәдәниятенә хөрмәт, дөньяга гуманлы караш, башка халыкларның мәдәниятләре белән кызыксыну тәрбияләү.

9 нчы сыйныфта татар әдәбияты фәне кимендә атнага 2 сәгатьтән ел буена 68 сәгать укытылырга тиеш. Нәкъ шул очракта гына әдәбият предметы буенча куелган максатларга өлешчә булса да ирешергә мөмкин. Әдәбиятны 68 сәгать күләмендә өйрәтү методикасы тулы күләмдә алда исемнәре күрсәтелгән әсбапларда, бәйнә-бәйнә, тәфсилләп, һәр дәреслән, дәрсстә этаплап, минутлап һәм тасвирлап аңлатылды. Методик әсбапларны Казан шәһәрндә, Ямашев проспектындагы 51-71 нче офистан теләсә кайсы көндә сатып алырга була. “Мәгариф-Вакыт” нәшриятының үз сайты бар, телефоннары эшләп тора. (<http://magarif-vakyt.ru> E-mail: valeevmx@mail.ru) Соңгы вакытларда мәктәпләрнең күпчелегендә татар әдәбияты атнага берәр сәгатьтән, елга 34 сәгать күләмендә планлаштырыла. Предмет буенча әлеге тематик план шул очракны гына искә алып төзелде. Әдәби материалның яртысын, эчтәлеккә зыян китермичә, тулысынча кыскарту әдәбиятны укыту кануннарына берничек тә туры килә алмый. Кайбер дәресләрдә укытучының әдәби материалны төркемлән тә бүлөп бирүе күз алдында тотылды.

Гомуми урта белем бирү оешмалары өчен Татар әдәбиятыннан программа Россия Федерациясенә “Мәгариф турында”гы Законы (7 нче маддә), Россия Федерациясә хөкүмәте раслаган (2001 нче ел, 29 нчы декабрь, №1756) “Россия мәгарифен яңарту Концепциясә”, Татарстан Республикасының “Мәгариф турында”гы Законы, “Татарстан Республикасы дәүләт телләре һәм Татарстан Республикасында башка телләр турында” Татарстан Республикасы Законы (9 нчы маддә) кебек норматив документларга һәм татар әдәбиятыннан гомуми белем бирүнең дәүләт стандартларына нигезләнеп эшләнде.

Эш программасын төзү өчен материал исемлегә:

1. Дәреслек:

Хәсәнова, Ф.Ф. Татар әдәбияты: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен д-лек (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен). 9 нчы с-ф. Ике кисәктә / Ф.Ф.Хәсәнова, Г.М.Сафиуллина, М.Я.Гарифуллина; [рәссамы Фәридә Ризаева]. – Казан: “Мәгариф–Вакыт” нәшр., 2016. – 207 б, 191 б.

2. Электрон дәреслек:

Хәсәнова, Ф.Ф. Татар әдәбияты: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен д-лек (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен). 9 нчы с-ф. Ике кисәктә / Ф.Ф.Хәсәнова, Г.М.Сафиуллина, М.Я.Гарифуллина; [рәссамы Фәридә Ризаева]. – Казан: “Мәгариф–Вакыт” нәшр., 2016.

3. Методик ярдәмлек:

Хәсәнова, Ф.Ф. Рус телендә төп гомуми белем бирү оешмаларында (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар белән) эшләрүче укытучылар өчен методик әсбап. 9 нчы с-ф. / Ф.Ф.Хәсәнова, Г.М.Сафиуллина, М.Я.Гарифуллина, Ә.Н.Сафиуллина. – Казан: “Мәгариф–Вакыт” нәшр., 2015. – 191 б.

4. Эш дәфтәре (һәр укучы өчен контроль-диагностика материаллары)

Хәсәнова Ф.Ф. Һәр дәрескә тестлар: диагностика буенча эш дәфтәре. 9 нчы сыйныф / Ф.Ф.Хәсәнова, Г.М.Сафиуллина, М.Я.Гарифуллина. – Казан: “Мәгариф–Вакыт” нәшр., 2016. – 103 б.

5. Сочинение язарга өйрәтү ярдәмлеге

Хәсәнова Ф.Ф. Сочинение язарга өйрәтәбез: укытучылар өчен методик кулланма / Ф.Ф.Хәсәнова, Г.М.Сафиуллина, М.Я.Гарифуллина. – Казан: “Мәгариф–Вакыт” нәшр., 2016. – 159 б.

6. Авторлык программасы

Хәсәнова, Ф.Ф. Рус телендә төп гомуми белем бирү оешмалары өчен татар әдәбиятыннан авторлык программасы (татар телен туган тел буларак өйрәнүче укучылар өчен) 5–9 сыйныфлар. Яңартылган, тулыландырылган, төзәтелгән 2 нче басма / Ф.Ф.Хәсәнова, Г.М.Сафиуллина, М.Я.Гарифуллина. – Казан: “Мәгариф–Вақыт” нәшр., 2016. – 63 б.

9 НЧЫ СЫЙНЫФ ӨЧЕН КАЛЕНДАРЬ-ТЕМАТИК ПЛАН

Дәрес №	Дәрес темасы	Дәрес саны	Көтелгән нәтижә	Укучы эшчәнлегә төрләр	Контроль эш төрләр	Үткәрү вакыты	
						план	факт
Татар әдбияты тарихы							
1-2	Төрки-татар әдбиятының чорларга бүленеше	2	Төрки-татар әдбиятының чорларга бүленеше турында төшенчә бирү.	Сәнгатьле уку, татар әдбиятына мэхәббәт тәрбияләү. Парларда эш. бер-берләренә сораулар бирү. Укытучыны тыңлау. Таблица буенча эш.	тест		
3	Борынгы уйгур язулы истәлекләр	1	Борынгы уйгур язулы истәлекләр турында мәгълүмат бирү. Борынгы язуларның үзенчәлекләрен ачыклау.	Укытучы лекциясен тыңлау. Мөһим өлешләрен конспектлау. Сорауларга җавап.	тест		
Алтын Урда дәвере төрки-татар әдбияты							
4	“Идегэй” дастаны. Трагедия жанры	1	“Идегэй” дастанының эчтәлеген аңлау. Алтын Урда дәүләтенң таркалу сәбәпләрен ачыклау. Трагедия жанры турында өйрәнү. Дастаннан өзек ятлау.	Дастан белән танышу. Сәнгатьле уку. Геройлар арасындагы мөнәсәбәтне ачыклау. Татар әдбиятында булган трагедияләр исемлеген язу. Идегэй образы турында сөйләү.	тест		
5	Әдәби тәнкийть. “Идегэй” – эпос-дастан жанрының классик үрнәге. “Идегэй” һәм милли-этник традицияләр	1	Марсель Бакиров һәм Зәринә Хәбипованың дастан турындагы әдәби-тәнкийть мәкаләләрен укып өйрәнү.	Мәкалә буенча план төзү, мөһим сүзтөзмәләрне күрсәтү, эчтәлеген сөйләү. Иптәшләре җавабын тулыландыру. Укылган өзекләр буенча рецензия язу.	тест		
XVII – XVIII гасыр төрки-татар әдбияты							
6	Мәүла Колый ижаты. Төрки-татар дөньясында дини–суфичыл әдәбият.	1	Мәүла Колый ижаты белән кыскача танышу. Дини – суфичыл әдәбият турында өйрәнү.	М. Әхмәтжанов, Ә. Сибгатуллина хезмәтләрен уку, куелган сорауларга җавап бирү. Иллюстрацияләрне	тест		

	Болгар дәүләт тарих-архитектура музей-тыюлыгы		Болгар дәүләт тарих-архитектура музей-тыюлыгы турында мәгълүмат туплау.	карау, интернет белән эш, презентация ясау.			
XIX гасыр татар әдәбияты							
7	XIX гасыр татар әдәбияты тарихы. XIX гасыр поэзиясе СТУ. XIX гасыр шагыйрьләре	1	XIX гасыр татар әдәбияты тарихы белән танышу. Р. Рахман, И. Гомәровларның хезмәтләрен уку. Әңгәмәдә катнашу. Шагыйрьләр яшәгән чор турында күзаллау булдыру. XIX гасыр язучысы әсәрен бүгенге көн белән чагыштыру. Поэзия үзенчәлекләре турында сөйләшү.	Мәкаләне укып анализлау. Сорауларга җавап бирү. Конспектлау, эчтәлеген сөйләү. Кыска шигырьләр һәм афоризмнарны сәнгатьле уку, мәгънәләрен ачыклау. укыган әсәрләргә төркемнәргә бүлү. Афоризмнарны ятлау, мини сочинение.	тест		
XIX гасыр прозасы							
8	XIX йөзгә икенче яртысында татар прозасы	1	XIX йөзгә икенче яртысында татар прозасына күзәтү ясау. Мәгърифәтчелек реализмы белән язылган әсәрләрдә тәрбия мәсьәләләрен күзәтү.	Сүзлек белән эш, фронталь әңгәмә, парлы эш, үз фикерләрен текст белән раслау. Мәкалә буенча план төзү. XIX йөз герое турында хикәя төзү.	тест		
9	Муса Акъегетзадәнең биографиясе. “Хисаметдин менла” романыннан өзек.	1	Муса Акъегетзадәнең биографиясе белән танышу. “Хисаметдин менла” романыннан өзекләр уку, эчтәлеген аңлау.	Ижади эшчәнлеккә тарту. Автор турында биографик материалны уку, хронологик таблица төзү. Сорауларга җавап (цитаталар белән).	тест яки ижади эш		
10	Риза Фәхретдиновның “Әсма, яки Гамәл вә җәза” әсәре. Р. Фәхретдинов музей	1	Р. Фәхретдиннең тормыш юлы һәм ижаты белән танышу. “Әсма, яки Гамәл вә җәза” әсәреннән өзекләр уку һәм аңлау. Р. Фәхретдинов музей белән танышу.	Әсәрне сәнгатьле уку, сораулар буенча эчтәлекне ачыклау, иптәшләре чыгышын тыңлау, баянлау. Төркемнәрдә эш. Презентация ясау.	тест		
11	Заһир Бигиевнең “Меңнәр, яки Гүзәл кыз Хәдичә” әсәре	1	Заһир Бигиевнең тормыш юлы һәм ижаты белән танышу.	Укытучы сорауларына кыскача, тулы,	тест		

			“Меңнәр, яки Гүзәл кыз Хәдичә” әсәреннән өзекләр уку. Беренче детектив романның уңай һәм кимчелекле якларын ачыклау.	цитата китереп жаваплар бирү. Биография буенча хронологик таблица төзү. “Зөләйханы үтерүче кем?” темасына суд процессы хәзерләү.			
Татар драматургиясенен башлангычы							
12	Габдрахман Ильясының “Бичара кыз” драмасы.	1	Габдрахман Ильясының тормыш юлы һәм ижаты белән танышу. “Бичара кыз” драмасын уку һәм анализлау.	Драманы рольләргә бүленеп уку. Төркемнәрдә эш. Сорауларга җавап.	тест		
XX гасыр татар әдәбияты. Драма әсәрләре							
13	Театр тарихы	1	Театр тарихы белән танышу.	Лекцияне тыңлау, конспектлау, дәреслек материалын уку. Беренче татар хатын- кыз артистлары турында чыгышлар тыңлау.	тест		
14	Галиәсгар Камалның тормыш юлы һәм ижаты	1	Драматургның тормыш юлы һәм ижаты туында белешмә. Язучы һәм шагыйрьләрнең драматург туындагы фикерләрен уку.	Укыганны сөйли белү. Драма әсәрләренен исемлеген төзү. Презентация буенча сөйләшү. Хронологик таблица төзү.	тест		
15	Галиәсгар Камалның “Беренче театр” әсәре. Комедия. Трагикомедия.	1	“Беренче театр” әсәрен укып анализлау. Комедия, трагикомедия жанрлары белән танышу.	Сорауларга җавап. Сайлап уку күнегүләре. Рольләргә бүленеп уку. Геройларга характеристика.	тест		
16- 17	Шәриф Хөсәеновның тормыш юлы һәм ижаты Шәриф Хөсәеновның “Өни килдә” драмасы.	2	Шәриф Хөсәеновның тормыш юлы һәм ижаты туында өйрәнү. Ш. Хөсәеновның “Өни килдә” драмасын уку һәм анализлау. Драмадан өзек карау.	Сәнгатьле уку күнегүләре. Интернет материалларны файдалану. Хронологик таблица төзү. Парлы эш. Яңа әсәр белән танышу, эчтәлек буенча сөйләшү, рольләргә бүленеп уку, сораулар төзү, фикер алышу, план төзү, эчтәлек сөйли белү. Ана образына характеристика. Монолог һәм диалоглар төзү.	тест		

18	Габдулла Тукайның “Ана догасы” шигыре	1	Габдулла Тукайның “Ана догасы” шигырен уку һәм анализлау.	Презентация, өстәмә материаллар кулланып, әсәрне өйрәнү. Тукай ижаты турында искә төшерү.	тест		
	Тукайча татар кодксы. Разил Вәлиевнең “Кеше” шигыре	1	Автор турында белешмә бирү. З. Мансуровның Тукай әсәрләреннән “сөзеп” жыйган “Тукайча татар кодксы” белән танышу.	Дәреслектәге афоризмнарны уку, анализлау, парларда һәм төркемнәрдә эшләү. Р. Вәлиевнең “Кеше” шигырен уку.	тест		
XX гасыр әдәбияты. Проза (2 нче кисәк)							
19	Фатих Әмирханның тормыш юлы һәм ижаты	1	Фатих Әмирханның тормыш юлы һәм ижаты турында М. Мәһдиевнең мәкаләсе аша танышу. Республикада чыга торган газета- журналларга күзәтү.	Афоризмнарны ятган уку. Хронологик таблица төзү. Әңгәмәгә катнашу, сорауларга жавап.	тест		
20	Фатих Әмирханның “Хәят” повестеннан өзек	1	Ф. Әмирханның “Хәят” повестеннан өзек укуп анализлау, әсәрдә күтәрелгән проблемаларны табу. Язучының психологик осталыгын ачу.	Сүзлек өстендә эш, әңгәмәдә катнашу. Парлы һәм төркемнәрдә эш. Хәят образына характеристика. Әсәрне үзләре теләгәнчә тәмамлау.	тест		
21	Галимжан Ибраһимовның тормыш юлы һәм ижаты	1	Язучының тормыш юлы һәм ижаты турында өйрәнү. Күренекле әдипләребезнең автор турындагы фикерләрен уку.	Презентация карау. Автор ижаты буенча фикер алышу, укулган әсәрләр буенча әңгәмә. Хронологик таблица төзү. “Г. Ибраһимов исеме ничек мәңгеләштерелгән?” темасына проект эше.	тест		
22	Г. Ибраһимовның “Сөю – сәгадәт” әсәреннән өзек	1	“Беренче мәхәббәт” жырын тыңлау, әсәр эчтәлегә буенча әңгәмә. Г. Ибраһимовның “Сөю - сәгадәт” әсәреннән өзекне укуп анализлау.	Сүзлек өстендә эш. Әсәрне актёр укуында тыңлау. өлешләргә бүлү, сорауларга жавап. Лирик геройның кичерешләрен аңлату. Язучыларның мәхәббәт турындагы фикерләрен уку.	тест		

23-24	Әмирхан Еникінең “Әйтелмәгән васыять” әсәре	2	Әмирхан Еникінең “Әйтелмәгән васыять” әсәрен укып анализлау. Әсәрдә күтәрелгән проблемалар белән танышу. Акъәби васыятьләренең әйтелмичә калу сәбәпләрен ачыклау.	Әниләр турында жырлар тыңлау. Сүзлек өстендә эш. Әсәрне сәнгатьле уку, актёр укуында тыңлау. Төркемнәрдә эш. Сорауларга жавап. Әсәр эчтәлеген кыскача сөйләү.	тест		
25	БСҮ. Әмирхан Еникінең “Әйтелмәгән васыять” әсәре буенча сочинение язү	1	Тема буенча сочинение язү.	Үз фикерләрен ачык итеп әйтеп бирү, кирәкле мәгълүматларны төрле чыганақлардан туплау.	тест		
26	Габдрахман Әпсәләмовның “Ак чәчәкләр” әсәреннән өзек	1	Авторның табибларга багышланган әсәрен укып өйрәнү. Эчтәлегә буенча әңгәмә. “Гөлшаһидә” жырын тыңлау.	Әсәрне укып анализлау. Тест эшләү. Ижади эшчәнлек. Сайлап уку күнегүләре. Әсәрнең эчтәлеген сөйләү.	тест		
27	Аяз Гыйләжевнең тормыш юлы һәм ижаты	1	Аяз Гыйләжевнең тормышы, ижаты турында өйрәнү. “Бибинур” фильмын карау. А. Гыйләжев әсәрләреннән күргәзмә белән оештыру.	Хронологик таблица төзү. А. Гыйләжевнең биографиясен сөйләү. Язучы әсәрләреннән өзек тыңлау.	тест		
28	Аяз Гыйләжевнең “Жомга көн, кич белән” әсәреннән өзек	1	Аяз Гыйләжевнең “Жомга көн, кич белән” әсәреннән өзек укып анализлау. Тема буенча план төзү, шул план буенча сөйләү.	Өзекне актёр укуында тыңлау. Укылган өзекнең эчтәлеген сораулар ярдәмендә ачыклау.	Тест, сочинение		
29	Рөстәм Мингалимнең тормыш юлы һәм ижаты. Рөстәм Мингалимнең “Сап-сары көзләр” хикәясе	1	Рөстәм Мингалимнең тормыш юлы һәм ижаты белән танышу. Күргәзмәдән таныш әсәрләргә табу. Сугыш чоры кешеләренең авыр хезмәте, тол хатыннар тормышы турында әңгәмә. Р. Мингалимнең “Сап-сары көзләр” хикәясен укып анализлау.	Биографик материалны уку. Сорауларга жавап. Үз фикереңне дәлилләү. Өзекне актёр укуында тыңлау, фикер алышу. Диалог төзү өчен сораулар әзерләү. Текст буенча сорауларга жавап.	тест		

30	СТУ. Фәнис Яруллинның “Ласкы кияү” хикәя-әкият. Сатира.	1	Фәнис Яруллинның “Ласкы кияү” хикәя-әкиятен укып анализлау. Мөстәкыйль фикер йөртү. “Бар ул син эзлэгән кеше” жырын тыңлау. Сатира жанры турында өйрәнү.	Ф. Яруллин китапларыннан күргәзмәне карау. Әкиятне мөстәкыйль уку. Сорауларга җавап. Әсәрнең әкият белән охшаш якларын табу, дәлилләү.			
Публицистика							
31	Миргазиян Юнысның су, күк, һәм жир турындагы хикәяләре	1	Миргазиян Юнысның су, күк, һәм жир турындагы хикәяләрен укып анализлау. Публицистика жанры белән таныштыру.	Укытучыны тыңлау. Дәрәслектә бирелгән текстны уку, сорауларга җавап. Сүзлек, ас төшөрмәләр белән эш. М. Юныс әсәрләренен исемлеген төзү.	тест		
Поэзия							
32	Гамил Афзалның “Өф-өф итеп”, “Шигърият, син көчлеләргә ялчы түгел” шигърьләре. Рәшит Әхмәтжановның “Сандугач керде күңелгә”, “Әкияттән” шигърьләре	1	Г. Афзал ижаты белән танышуны дәвам итү. Р.Әхмәтжанов ижаты белән танышу. “Сандугач керде күңелгә”, “Әкияттән” шигърьләрен укып анализлау.	“Өф-өф итеп” шигърен, сәнгатьле итеп, актёр укуына охшатып уку. Жырын тыңлау. Әсәр турында фикер алышу. Сораулар төзү. Шигърьгә анализ, чылбыр буенча, тулысынча сәнгатьле уку. Эчтәлек буенча фикер алышу.	тест		
Тәржемә әсәрләр							
33	Александр Пушкин һәм Габулла Тукайның “Пәйгамбәр” шигърьләре	1	А.Пушкин, Г. Тукайның “Пәйгамбәр” шигърьләрен уку, шагыйрьләрнең әсәрләре белән танышуны дәвам итү. Шагыйрьләр күтәргән теманы ачу. Тәржемә әсәрләренен ни өчен кирәклеген аңлату.	Шигърьләрен сәнгатьле уку, төркемнәрдә фикер алышу, сораулар һәм биремнәрне үтәү. Шагыйрьләрнең уй-фикерләрендәге уртаклыкны билгеләү.	тест		
34	Харрас Әюпнең “Китап тотып кулга” шигъре йомгаклау контроль эше	1	Ел бие өйрәнгәннәрне кабатлау.	Сәнгатьле уку, сорауларга җавап. Дәрәслекне йомгаклау. Харрас Әюпнең “Китап тотып кулга” шигърен укып анализлау.	тест		